

Розділ IV. РЕЦЕНЗІЇ, ОГЛЯДИ, ПОВІДОМЛЕННЯ

Part IV. SUMMARIES, REVIEWS, REPORTS

УДК 473.11.248

ЛІТЕРАТУРНО-МЕМОРІАЛЬНИЙ МУЗЕЙ ЛЕСІ УКРАЇНКИ В КУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРИ ЗАХІДНОГО ПОЛІССЯ

Виткалов Сергій Володимирович – доктор культурології, професор кафедри культурології і музеєзнавства, Рівненський державний гуманітарний університет, м. Рівне,
ORCID 00-01-6362-9517

sergij_vsv@ukr.net

Кравчик Юлія – студентка названої вище кафедри, співробітник літературно-меморіального музею Лесі Українки, с. Колодяжне

ORCID. 0000-0003-4947-8227

juliakravchik@ukr.net

Аналізується організаційно-культурна діяльність Літературно-меморіального музею Лесі Українки у с. Колодяжне Волинської області; розглядаються питання зміни інформаційних орієнтирів у практиці роботи установи в історичній ретроспективі, виявляється творчий потенціал екскурсійної роботи та її тематичний ряд; наголошується на інших формах культурно-дозвіллевої діяльності, притаманних даній установі.

Ключові слова: літературно-меморіальний музей Лесі Українки, екскурсійна діяльність, культурний потенціал, експозиції, регіональна практика.

Постановка проблеми. В усі часи видатна постать завжди привертала до себе увагу. Причин цього чимало: чим саме вона цікава спільноті, що можна запозичити з життєдіяльності даної особистості у власне життя, настільки ефективно можна впроваджувати інформацію про будь-які сторінки біографії цієї постаті для виховання молодого покоління тощо? У цьому зв'язку і формувалися меморіальні музеї, оскільки надавали добру нагоду концентрувати там усе те, що стосується такої постаті, а також продовжувати відкривати нові сторінки, реконструюючи таким чином основні етапи біографії, монтуючи у сучасний культурний простір цю особистість. Це надзвичайно важливо сьогодні, у час військового протистояння, коли яскравий позитивний національний досвід служіння Батьківщині є добрим зразком для наслідування.

У Західному Поліссі таким є Літературно-меморіальний музей відомої громадської діячки, поетеси, людини непересічної долі – Лесі Українки, що знаходиться в с. Колодяжне Волинської обл.

Останні дослідження і публікації. Питання становлення і форм діяльності музеїв завжди знаходилися в полі зору дослідників. Про це свідчить і наявність у класифікаторі МОН України стосовно закладів вищої освіти спеціальності 027 «Музеєзнавство. Пам'яткознавство», що майже 30 років функціонує в Україні, забезпечуючи професійними кадрами існуючу мережу. Та й науково-методична література, спрямована на забезпечення її ефективного функціонування, тому приклад. Однак, ця література стосується переважно загальнотеоретичних чи методичних проблем розвитку галузі, або характеристики провідних форм діяльності в ній. У той же час розмаїта мережа регіональних музеїв у переважній більшості послуговується лише поодинокими історико-краєзнавчими розвідками місцевих ентузіастів, що торкаються в основному питань витоків цієї діяльності, або ж акцентують увагу на окремих, найбільш яскравих фактах їх життєдіяльності: передачі нових колекцій, проведенні окремих заходів тощо.

Утім, саме регіональні музеї, як і інші установи сфери культури в контексті державної Програми «Малі міста – великі враження» і покликані забезпечити просування національного культурного продукту у світовий інформаційний простір і зробити Україну привабливим туристичним тереном у світовому просторі.

Йдеться про це й у низці різноманітних наукових [1], зокрема й довідникових (енциклопедичних) виданнях, серед яких розвідка П. Скрипника [8, с. 128], матеріалах наукових конференцій, що регулярно проводяться за ініціативи співробітників даного музею, Волинського обласного краєзнавчого товариства, залучаючи до цього час від часу й співробітників Інституту Лесі Українки СНУ ім. Лесі Українки [6], в яких відтворено напрями наукового пошуку стосовно вивчення цієї постаті, інтенсивність висвітлення матеріалу, якісний склад її дослідників, тематику

обговорення, форми організаційно-фінансової підтримки, проблемний ряд функціонування цієї та інших подібних установ в Україні тощо.

Важливе значення для підготовки статті мала й джерельна база дослідження, представлена книгою надходжень експонатів до цього музею [5], матеріали основного та допоміжного фондів установи, інтерв'ю зі співробітниками та відвідувачами, спогади колишніх працівників чи односельців [2], в яких певною мірою концентрується іміджевий потенціал установи; звітна документація про кількість і тематичний ряд проведених екскурсій [4] та культурно-мистецьких заходів за різні роки [3] тощо, за якими можна відстежити напрями діяльності музею та його ефективність у практиці роботи подібних установ регіону.

Мета статті – виявити культурний потенціал зазначеного вище музею в системі культурного обслуговування населення.

Виклад матеріалу дослідження. Відкрившись як установа на громадських засадах (13.07.1949 р.) [10], в якій обов'язки екскурсовода виконував лише один сільський бібліотекар, «Лесин білий будинок» став пам'ятником-музеєм великій українській поетесі.

Перша його експозиція складалася виключно зі світлин родини Косачів, оформлених у традиційному для того часу сільському стилі і базувалася на доброму знанні біографії Лесі, яку чули перші відвідувачі. Не можна стверджувати, що усе було легко в життєдіяльності цієї установи, утім особливі недоречності у минулу добу його оминули.

Фактом використання Будинку Лесі Українки не зовсім за призначенням можна вважати лише Наказ Ковельського райвідділу культури № 48 від 15.06 1955 р., коли у «білому» будинку було відкрито районну дитячу бібліотеку. А наказом № 216 цього ж відділу від 1.02.1957 р. із м. Ковеля у с. Колодяжне до «сірого» будинку» переведено районну бібліотеку для дорослих. Однак і перша, і друга установи, розмішені у цьому благодатному місці, дістали добру нагоду використовувати потенціал майбутнього музею з фаховою метою.

У міру розширення просвітницьких завдань, формування штатного розпису, співробітники установи постійно шукали нових форм популяризації національної спадщини в культурному просторі, використовуючи для цього усі можливі засоби і у 60-х роках при музеї було створено першу молодіжну літературну студію «Лесин кадуб», членами якої організовувалося чимало літературних заходів для широкої громадськості, видано понад 40 поетичних і прозових збірок. Її учасники стали і першим громадським штатом цієї установи – його активістами.

Популярність заходів членів студії і перші яскраві публікації сприяли тому, що на окремі її засідання з'їжджалися чимало молодих письменників майже з усієї Волині: І. Чернецький, Н. Гуменюк, Н. Горик, В. Лис та десятки інших цікавих особистостей [2]. Студію чимало років очолював згаданий уже Й. Струцюк, пізніше В. Гей. А 2000 р. «Лесин кадуб» отримав статус обласної організації творчої молоді і продовжує наповнювати інформаційний простір Волині оригінальною інформацією.

Повертаючись до витоків установи, наголосимо, що у 1963 р. уперше побудовано широко профільну експозицію музею, розміщену в двох будинках, базовану на різноманітній джерельній інформації. Завдяки цьому значно збільшилась кількість відвідувачів. Цьому сприяло й вирішення низки організаційних питань, а саме – Колодяжненський музей стає філією Волинського обласного краєзнавчого музею, за допомогою співробітників якого значно покращує фондову, науково-дослідну та культурно-освітню роботу. Співробітники базового закладу беруть участь у формуванні його експозицій, налагоджують необхідні напрями діяльності, стимулюють подальший науковий пошук та започатковують широкі культурні контакти. Цього ж року розпочалося вшанування пам'яті поетеси на державному рівні і 15-17.05.1963 р. на Волині було організовано наукову сесію з нагоди до 50-ї річниці від дня смерті Лесі Українки, що мала велике наукове і громадське значення і перетворилася на всенародне свято.

Початок цього дійства розпочався на території музею-садиби в Колодяжному з мітингу, присвяченого пам'яті Лесі Українки, в якому взяли участь письменники, вчені, науковці-дослідники літературної спадщини поетеси, представники органів державної влади, позиціонуючи згодом цю проблематику й у культурних програмах республіки.

Про надзвичайні враження від громадсько-культурної та екскурсійної діяльності, проведених працівниками музею, свідчать записи відвідувачів у Книзі відгуків за 1955-1960 рр., яка зберігається сьогодні в архіві літературно-меморіального музею Лесі Українки [4].

Важливим аспектом функціонування обраного для розгляду музею є культурно-дозвілєва діяльність, яка в усі часи виконувала важливу функцію художньої до/освіти населення, була важливим чинником формування його соціальної активності. Тож форми її вияву в професійній діяльності співробітників можна прослідкувати за низкою напрямів, зокрема: *організація екскурсій*

серед різних соціально-демографічних груп населення, а надто – школярів, знайомство яких із спадщиною Лесі Українки дозволяє відчутти потенціал вітчизняної літератури, сформуванню поваги та гордості за національно-культурну спадщину. І в цьому плані зазначений музей являє собою саме таку організаційно-культурну структуру, оскільки концентрує в собі чимало меморіальних матеріалів, пов'язаних із життєдіяльністю видатної поетеси.

Кінець 1960 – поч. 1970-х рр. час найбільш активного відвідування музею. Тоді ж (до 100-річчя від дня народження поетеси, 1971 р.) удосконалено музейну експозицію, доповнено її новими матеріалами. І вже у ювілейний рік музей відвідало 44.587 осіб, для яких проведено 1.439 екскурсій [4].

У наступні роки щорічна кількість відвідувачів знаходилася в межах 40 тис. осіб [4].

На цій хвилі у рамках державної програми культурного обслуговування місцевого населення значно активізувалася інформаційна діяльність установи: лекції читалися за межами музею переважно для виробничих колективів; масова робота проводилася разом із клубом та бібліотекою. Активно культивувалися й інші форми, зокрема художня, організації якої сприяв і наявний фонд. Тож щороку (25 лютого) в клубі відбувався літературно-музичний вечір, присвячений Дню народження Лесі Українки. Музей ставав усе популярнішим. Цьому сприяли і путівники (1969, 1971 рр.), авторами яких стали письменники Й. Струцюк (колишній науковий співробітник музею) та І. Чернецький, що значно розширювали рекламну діяльність установи, вводили її до загального культурного контексту Волині. Періодично здійснювалися й виступи про діяльність музею на радіо, друкувалися статті про музей та його колекції в обласних та районних газетах.

Постійно поповнювався й музейний фонд і вже у 1975 р. він налічував 779 експонатів, з яких 656 од. були віднесені до основного фонду. До музею надійшли речі Лесі Українки та інших членів родини Косачів, що значно розширювало потенційні інформаційно-художні його можливості.

У 1979 р. на території музею-садиби Лесі Українки розпочато спорудження приміщення, власне, Літературного музею. І вже восени 1980 р. у новобудові відкрилася перша літературна експозиція. А «сірий» будинок лише доповнив меморіальну її частину.

На початку 90-х рр. виникла необхідність побудови нової літературної експозиції, причиною чого стала зміна ідеологічних орієнтирів. Одночасно розширювалася наукова, пошуково-збиральницька, фондова робота; акцентувалася увага й на безлічі інших питань, пов'язаних зі становленням нового типу меморіальної установи.

Цьому допомагали й широкі міжнародні культурні контакти співробітників музею, результатом чого стало надходження 1991 р. до Колодяжного 78 одиниць меморіального фонду Косачів. А листування з М. Коцем, повноважним представником у США з питань повернення в Україну культурних цінностей, принесло музею ще майже 800 одиниць архіву Ю. Косача (племінника поетеси) [5]. Тож на початку новітньої доби музей мав усі можливості для формування нової експозиції, створеної на високому науковому й естетичному рівні, яка не втрачає своєї актуальності й сьогодні.

Станом на 1.01.2011 р. тут нараховується 5.920 експонатів основного і 5.167 од. науково-допоміжного фонду. В колекції музею – 105 зразків меморіальних речей, що належали безпосередньо Лесі Українці та її родині [5].

Досягненням музею є також велика науково-дослідницька робота колективу музею, зокрема участь співробітників у низці наукових конференцій та підготовці чималої кількості статей, опублікованих у наукових збірниках та 4 наукових видання. Сюди слід додати й 161 тематичну виставку у музеї та 146 – за його межами, проведених лише останнім часом [4]. Допомагає цьому й зібрання творів Лесі Українки у 12 т., а надто її листи, за якими можна відтворити цю постать із неочікуваного ракурсу.

Сподіваємося, що дослідницька робота співробітників музею сприятиме й подальшій публікації нових артефактів, пов'язаних із міжкультурною комунікацією родини, виявленню нових подробиць стосовно становлення кобзарського мистецтва, оскільки, як відомо, Леся Українка, фінансувала художню діяльність відомого українського художника О.Сластіона, який спільно з М.Лисенком долучався до фіксації творчості українських кобзарів. І якщо Микола Віталійович сприяв запису їх речитатій на фонограф, то О.Сластіон – увічнив їх образи на картинах чи графічних роботах. Адже концентрований в музеї матеріал, як і колекція із Житомира, дають підстави це зробити.

Щорічно на території музею відбуваються Всеукраїнські історико-краєзнавчі конференції «Минуле і сучасне Волині та Полісся. Ковель і Ковельщина в українській та європейській історії». А спільно з КЗ «Волинський обласний краєзнавчий музей» установа проводить Всеукраїнську науково-практичну конференцію «Леся Українка і родина Косачів в контексті української та світової літератури» [8], де обговорення нових надходжень та питання популяризації спадщини поетеси є предметом особливої уваги.

І в цьому контексті заслугове схвалення виставкова діяльність музею та організація його співробітниками масових заходів. Виставки музею, зокрема «Олена Пчілка та Леся Українка в портретах», «Юрій Косач. Особистість, творчість, доля», «Краєвиди Волині» та багато ін. приваблюють увагу глядачів, розширюють уяву про художній потенціал регіонального закладу, виявляють роль визначних постатей в культурному просторі країни.

Щорічно на території музею проходять вечори з нагоди річниць Лесі Українки та її родини. Колектив музею організовує літературні читання «Стежками творчості Лесі Українки», літературно-музичні вечори «Я завдячую тобі, моя мамочко!», музичні вечори «Українська пісня в музеї» та багато ін. [3]. Зростає активність популяризації не лише життя і творчості Лесі Українки, а й усієї її родини.

Минулого року на Волині побачили світ дві публікації: повне видання українських узорів, зібраних О. Косач-Кривинюк – сестрою поетеси та факсимільне видання альбому «Олена Пчілка. Український народний орнамент» (передрук київського видання 1876 р.) [7].

Значно розширює уяву про життєдіяльність поетеси і підготовлена свого часу її сестрою О. Косач-Кривинюк фундаментальна збірка-життєпис [6], у якій фактично по днях занотовано життя цієї поетеси. І її упорядкування і перевидання з відповідним науковим коментарем співробітників Інституту Лесі Українки СНУ ім. Лесі Українки значно розширює нашу уяву про роль цієї особистості у культурному просторі країни.

Станом на 2018 р. музей відкритий для відвідувачів 354 дні, і за цей рік його гостями стали 27,5 тис. відвідувачів, із них учні і студенти становлять майже 20 тис. Для них проведено 1.155 екскурсій [4], що засвідчує важливу просвітницьку роль, яку здійснюють співробітники закладу.

Причина зниження кількості відвідувачів полягає, на нашу думку, у значних міграційних процесах української молоді за межі держави, зміні демографічної ситуації в регіоні, а також й ефективною діяльністю співробітників закладу, проведеною з питань популяризації спадщини поетеси у попередні роки.

Висновки. Проведений аналіз діяльності зазначеного регіонального меморіального музею засвідчив, що подібні структури мають помітний культурний потенціал у питанні розширення інформаційної діяльності патріотичного спрямування, оскільки саме вони зберігають унікальні культурні зразки, пов'язані з життєдіяльністю видатних національних особистостей.

Список використаної літератури

1. *Агеева В.* Поетеса зламу століть. Творчість Лесі Українки в постмодерній інтерпретації. Київ : Либідь, 2001. 264 с.
2. *Інтерв'ю з відвідувачами музею, проведені Ю. Кравчик у 2017-2018 рр.* Приватний архів автора.
3. *Книги реєстрації проведених культурно-мистецьких заходів музею за 1971-2018 рр.* Поточний архів Літературно-меморіального музею Лесі Українки в с. Колодяжне.
4. *Книга реєстрації проведених екскурсій в Літературно-меморіальному музеї Лесі Українки за 2018 р.* Поточний архів музею.
5. *Книга нових надходжень експонатів до музею. 1971-2018 рр.* Поточний архів музею.
6. *Косач-Кривинюк О.* Леся Українка: Хронологія життя і творчості. Луцьк, 2006. 928 с.
7. *Косач-Кривинюк О.* Олена Пчілка. Український народний орнамент. Київ, 1876.
8. *Леся Українка і родина Косачів в контексті української та світової культури.* *Наук. зб.:* Вип. 47 / Упоряд. А. Силук. Луцьк, 2011. 304 с.; Минуле і сучасне Волині і Полісся. Олена Пчілка, Леся Українка і родина Косачів в історії української та світової культури: *наук. зб.* Вип. 51. Луцьк : ВОКМ, 2014 та ін., організовані у наступні роки.
9. *Скрипник П. І.* Літературно-меморіальний музей Лесі Українки. *Енциклопедія історії України:* у 10 т. Київ : Наук. думка, 2009. Т. 6.
10. *Пам'ятник великій поетесі. Радянська Волинь,* 1949. 13 лип. С. 2.

References

1. *Aheieva V.* Poetesa zlamu stolit. Tvorchist Lesi Ukrainky v postmoderniy interpretatsiy. Kyiv : Lybid, 2001. 264 s.
2. *Interviu z vidviduvachamy muzeiu, provedeni Yu. Kravchuk u 2017-2018 rr.* Pryvatnyi arkhiv avtora.
3. *Knyhy reiestratsii provedenykh kulturno-mystetskykh zakhodiv muzeiu za 1971-2018 rr.* Potochnyi arkhiv Literaturno-memorialnoho muzeiu Lesi Ukrainky v s. Kolodiazhne.
4. *Knyha reiestratsii provedenykh ekskursii v Literaturno-memorialnomu muzei Lesi Ukrainky za 2018 r.* Potochnyi arkhiv muzeiu.
5. *Knyha novykh nadkhodzen eksponativ do muzeiu. 1971-2018 rr.* Potochnyi arkhiv muzeiu.
6. *Kosach-Kryvyniuk O.* Lesia Ukrainka: Khronolohiia zhyttia i tvorchosti. Lutsk, 2006. 928 s.
7. *Kosach-Kryvyniuk O.* Olena Pchilka. Ukrainskyi narodnyi ornament. Kyiv, 1876.
8. *Lesia Ukrainka i rodyna Kosachiv v konteksti ukrainskoi ta svitovoi kultury.* *Nauk. zb.:* Vyp. 47 / Uporiad. A. Syliuk. Lutsk, 2011. 304 s.; Mynule i suchasne Volyni i Polissia. Olena Pchilka, Lesia Ukrainka i rodyna Kosachiv v istorii ukrainskoi ta svitovoi kultury: *nauk. zb.* Vyp. 51. Lutsk : VOKM, 2014 ta in., orhanizovani u nastupni roky.

9. *Skrypnyk P. I.* Literaturno-memorialnyi muzei Lesi Ukrainky. Entsyklopediia istorii Ukrainy: u 10 t. Kyiv : Nauk. dumka, 2009. T. 6.

10. *Pamiatnyk velykii poetesi.* Radianska Volyn, 1949. 13 lyp. S. 2.

ЛИТЕРАТУРНО-МЕМОРИАЛЬНЫЙ МУЗЕЙ ЛЕСИ УКРАИНКИ В КУЛЬТУРНОМ ПРОСТРАНСТВЕ ЗАПАДНОГО ПОЛЕСЬЯ

Выткалов Сергей Владимирович – доктор культурологии, профессор кафедры культурологии і музеєведения, Ривненський державний гуманітарний університет, г. Рівне,

Кравчик Юлия – научный сотрудник, Литературно-мемориальный музей Леси Украинки, с. Колодяжное, студентка названої вище кафедри.

Аналізується організаційно-культурна діяльність Литературно-мемориального музею Леси Украинки в с. Колодяжное Волинської області; розглядаються форми змінення інформаційних орієнтирів в практиці роботи установа в історическій ретроспективі, виявляється творчеський потенціал і ефективність екскурсійної роботи і її тематический ряд; акцентується увага на інших формах культурно-досугової діяльності, притущей данної організації.

Ключевые слова: літературно-мемориальний музей Леси Украинки, екскурсійна діяльність, культурний потенціал, експозиція, регіональна практика.

LITERARY-MEMORIAL MUSEUM OF LESIA UKRAINKA IN THE CULTURAL SPACE OF THE WESTERN POLISSIA

Vytkalov Sergiy – Doctor of Culturology, Professor of the Department of Culturology and Museology, Rivne State Humanitarian University, Rivne

Kravchyk Julia – a student of the department named above, an employee of the Literary-Memorial Museum of Lesia Ukrainka, Kolodiazhne

The organizational and cultural activity of the Literary-Memorial Museum of Lesia Ukrainka in the Kolodiazhne village of Volyn region is under analysis; the questions of changing the information orientation in the practice of the institution work in the historical retrospective is considered; the creative potential of excursion work and its thematic series is revealed; other forms of cultural and leisure activities inherent in this institution is emphasized.

Key words: Literary-Memorial Museum of Lesia Ukrainka, excursion activity, cultural potential, expositions, regional practice.

UDC 473.11.248

LITERARY-MEMORIAL MUSEUM OF LESIA UKRAINKA IN THE CULTURAL SPACE OF THE WESTERN POLISSIA

Vytkalov Sergiy – Doctor of Culturology, Professor of the Department of Culturology and Museology, Rivne State Humanitarian University, Rivne

Kravchyk Julia – a student of the department named above, an employee of the Literary-Memorial Museum of Lesia Ukrainka, Kolodiazhne

The organizational and cultural activity of the Literary-Memorial Museum of Lesia Ukrainka in the Kolodiazhne village of Volyn region is under analysis.

Relevance of the research is due to increased attention to high standards of patriotic education of some individuals during Russia's military expansion into Ukraine. The Literary-Memorial Museum of Lesia Ukrainka is an example of it.

The purpose of the article is to reveal the cultural potential of the above-mentioned museum in the system of cultural services of the population.

The methodology of the research is based on a number of methods: historical reconstruction, culturological method, content analysis, biographical method with the help of which it is possible to reconstruct the cultural and educational activities of the mentioned museum in the system of cultural services of the population. The stages of the museum's creation, the effectiveness of its excursion, scientific research activity that promotes the popularization of this institution are analysed.

The scientific novelty of the research is that on the basis of the analysis of the source base, new information on the functioning of this museum in the cultural space of Western Polissia was introduced into the cultural circulation.

Conclusions. The studying of regional cultural heritage greatly expands the cultural potential of Ukraine, positioning it in the cultural space as an attractive region in terms of tourism.

Key words: Literary-Memorial Museum of Lesia Ukrainka, excursion activity, cultural potential, expositions, regional practice.

Надійшла до редакції 25.11.2018 р.